

15/4.2. 1983

"Emal oli hulka tüttereida, kaksi hulka kanaseida." Tästä alkaa Eestin balladit: äiti (Leili Tammel) lähettää tyttärensä maailmalle, koska kaikille ei riitä tilaa kotona.

Toinen kulttuuriristeily Tallinnaan

Vanha runolaulu herää henkiin nykyaikaisessa asussa

Motto:

Minä en käytä kansanlauluja, vaan kansanlaulut käyttävät minua.

VELJO TORMIS

Viime keväänä ne alkoivat, kulttuuriristeilyt yli Suomenlahden, kun Georg Ots -laiva vei lauantaiaamuna Tallinaan lähes 800 suomalaista

Toisenlaisissa oloissa elävinä meidän kuitenkin saattaa olla vaikea käsittää, mitä omakielinen ja omalta pohjalta nouseva kansallinen kulttuuri heimokansallemme Suomenlahden etelärannalla merkitsee. Eestin kansalle se on suorastaan hengissä säilymisen elinehto.

siinsa kuin kaiken sisäänsä sulkevana kehyskertomuksena teoksen aloittava ja myös sen päättävä tarina äidistä, jonka kaikille tyttärille ei riittänyt tilaa kotona, ja niin heidät vietiin pois, kuka tien ja polun viereen, kuka metsään.

Itse kertomukset ovat sitten kuin

Säveltäjä Veljo Tormis on vanhasta kansanrunosta ja -laulusta löytänyt pohjan omalle omaperäiselle, vahvasti kansan menneisyyteen pohjautuvalle, mutta silti modernille sävelkielelle.

orkesterisoinnin taitajaksi, sinfonisen orkestroinnin mestariksi. Täyttä nykyaikaa on myös Mai Murdman luoma koreografia. Samanaikaisesti kuin laulajat kertovat tarinaa, ne nähdään Estonian avaralla lavalla tanssin keinoin, ja nämä tanssit ovat kauniisti tyylieltyjä ja rikkaasti ilmaisevia. Juuri ne osaltaan nostavat

nis-
kus.
am-

kki-
ina,
run
iksi
opl.
yy-
ne-
yha-
sia.
ke-

Vanha runolaulu herää henkiin nykyaikaisessa asussa

Motto:

Minä en käytä kansanlauluja, vaan kansanlaulut käyttävät minua.

VELJO TORMIS

Viime keväänä ne alkoivat, kulttuurireisteilyt yli Suomenlahden, kun Georg Ots -laiva vei lauantaiamuna Tallinnan lähes 800 suomalaista laulun ystävää kuulemaan kahden eestiläisen huippukuoron, Filharmonian kamarikuoron ja Akateemisen mieskuoron konserttia Estonia-konserttisalissa.

Aivan yhtä suuri ei ollut lähtijöiden määrä viime lauantaina toiselle kulttuurireisteilylle, mutta nelisensataa henkeä oli nytkin liikkeellä. Ja tunnelma yhtä aito ja innostunut. Perillä nähtiin ja kuultiin saman konserttitalon toisessa salissa, oopperan puolella Veljo Tormisin balettikantaanti Eestin balladit, joka pohjaa ikivanhoihin eestiläisiin kansanrunoihin.

Jälleen oli matkalla mukana kokonaisia kuoroja, ja laivalla pidettiin myös Nuorten kuorollisten ideaseminaari. Useat maan eturivin nuorisokuorojen johtajat Erkki Pohjola, Tapani Tirilään ja Tuulikki Orrenmaasta Tauno Satomaaahan olivat mukana matkalla ja seminaarissa. Ja matkan vetäjänä jälleen, kuinka muuten, Sulasolista Uolevi Lassander.

□ Oma kulttuuri — hengissä säilymisen ehto

Meilläkin täällä Suomenlahden pohjoisrannalla on viime aikoina näkynyt merkkejä oman kansallisen kulttuurin uudesta nousukaudesta.

Toisenlaisissa oloissa elävinä meidän kuitenkin saattaa olla vaikea käsittää, mitä omakielinen ja omalta pohjalta nouseva kansallinen kulttuuri heimokansallemme Suomenlahden etelärannalla merkitsee. Eestin kansalle se on suorastaan hengissä säilymisen elinehto.

Tältä taustalta nousee Veljo Tormisin, runsaan puolen vuosisadan ikään ehtineen johtavan eestiläisen säveltäjän koko elämäntyö. Hän lähtee musiikissaan ikivanhalta kansalliselta pohjalta. "Kansanmusiikki ei ole minulle itseni ilmaisemista", hän sanoo ja lisää, että hän päivittäin tuntee vervoisuudekseen ilmistä kansanmusiikkia, sen olemusta, sielua, muotoa ja ajatusta. Runolaulu on hänen mielestään kaikkien aikojen huomattavin ja omaperäisin ilmiö eestiläisessä kulttuurissa. Mutta koska se tänä päivänä on menettänyt muotonsa jonkin muinaisen elämäntavan osana, Tormisin pyrkimyksenä on yhdistää se nykyaikaisiin taiteen muotoihin ja näin tuoda esiin runolaulun ainutlaatuisuus ja sanoma.

Tässä tavoitteessaan Tormisin voi todeta myös täydellisesti onnistuneen vaikuttavassa balettikantaatissaan Eestin balladit, tähänastisessa pääteoksessaan, jonka ensi-ilta Estonia-teatterissa oli säveltäjän 50-vuotispäivän yhteydessä 1980.

□ Kaksitoista tarinaa — ehyt kokonaisuus

Eestin balladit perustuu kaikkiaan kahteentoista säveltäjän puolison Lea Tormisin kansanrunoarkistoista etsimään ja nykyiselle kirjakielille muokkaamaan vanhojen rekvisyyden muodossa olevaan kansanlauluun. Mukana eivät ole vain eri puolilta Eestii löydetty täysin autenttiset tekstit vaan myös alkuperäiset sävelmät. Eikä eri osien laulajien määrätty samankaltaisuus ole sattumaa, Tormis korostaa. Kaikkia teemoja yhdistää läpi teoksen kahdesta soinnusta rakennettu kohtalon teema, ja sillä teos myös alkaa.

Myös tekstit tavallaan liittyvät toisiinsa, vaikka ovatkin näennäisesti irrallisia. Niitä yhdistää kuitenkin toi-

siinsa kuin kaiken sisäänsulkevana kehyskertomuksena teoksen aloittava ja myös sen päättävä tarina ajidista, jonka kaikille tyttäriille ei riittänyt tilaa kotona, ja niin heidät vietin pois, kuka tien ja polun viereen, kuka metsään.

Itse kertomukset ovat sitten kuin suomalaisen Velisurmaajan toisintoja: yksi neitosista lyö häntä lähentelevää nuorukaista puukolla rintaan, yksi saa aviottoman lapsen ja vie sen leppikkoon, kunnes lapsi saa kielen ja ilmaisee oman äitinsä ja isänsä, yksi tappaa miehensä ja hukuttautuu, yksi saa surmansa miehensä lähettämän tappajan kädestä. Laajin on Kalmanneidon tarina, jossa mies lupaa ottaa itselleen kalmanvaimon, mutta pettää lupauksensa ja joutuu luovuttamaan tuonelle morsiamensa.

□ Vanhaa ja uutta yhtä aikaa

Merkillistä on, ettei Eestin balladien seuraaminen kuitenkaan tunnu vähänkään ahdistavalta, vaikka tarinat ovat näin verisiä. Säveltäjä itse selittää, ettei häntä ole kiehtonut niinkään tarinoiden raaka ja verinen sisältö kuin niiden inhimillinen henkinen lähtökohta. Tarinoissa korostuvat, niin säveltäjä sanoo, syyllisyys ja vastuuntunto, ihmisten suhteet toisiinsa sekä luontoon ja maailman-kaikkeuteen.

Mutta Eestin balladien syvä viehätyks ei perustu toki yksin tarinoiden etikkaan ja moraliin. Veljo Tormis on onnistunut myös pyrkimyksessään siirtää tarinat tämän päivän maailmaan, yhdistää kiehtovalla tavalla vanha ja uusi. Rohdinnemkoiset runolaulajat edustavat vanhaa, he laulavat milloin näyttämön takaosassa, milloin sen sivuilla, tuoden vanhan runolaulun miltei katsojan syliin. Runolaulu on säilyttänyt vanhan sävynsä: se on melodialtaan ja rytmitään yksinkertaista ja toistaa samaa aihetta vain äänen voimaa ja kiihkeyttä nostaa ja laskien, sooloja ja kuoroja vaihdellen.

Uutta on ennen kaikkea orkesteri, jota on käsitelty täysin modernilla tavalla. Eestin balladeissaan aikaisemmin ennen kaikkea kuorolle säveltänyt Tormis osoittautuu tämän päivän

Säveltäjä Veljo Tormis on vanhasta kansanrunosta ja -laulusta löytänyt pohjan omalle omaperäiselle, vahvasti kansan menneisyyteen pohjautuvalle, mutta silti modernille sävelkielelle.

orkesterisoinnin taitajaksi, sinfonisen orkestroinnin mestariksi. Täyttä nykyaikaa on myös Mai Murdman luoma koreografia. Samanaikaisesti kuin laulajat kertovat tarinaa, ne nähdään Estonian avaralla lavalla tanssin keinoin, ja nämä tanssit ovat kauniisti tyyliäntyä ja rikkaasti ilmaisevia. Juuri ne osaltaan nostavat teksteiltään hyvin realistiset tarinat runon, sadun, illuusion piiriin. Kokonaisuudesta muodostuu näin pikemminkin valoisu kuin synkkä, toiveita herättävä kuin ahdistava.

□ Eläytyvä esitys

Eestin balladien esitys Estoniassa on hyvin vaikuttava. Esityksen sielu on Tonu Kaljuste, Veljo Tormisin musiikkiin erityisen hyvin perehtynyt nuori eestiläinen kapellimestari, Filharmonian kamarikuoron johtaja. Suorastaan shamaanisella laistolla hän tuo esille teoksen pakahduttavat rytmit ja sen runollis-eeppeisen sävelkielen. Toinen keskuksellinen hahmo on Leili Tammela, äiti, kuin koko kansakunnan synnyttäjä, tai vieläkin laajemmin, ihmiskunnan perusäiti. Kuoro ja solistit ilmaisevat itsensä selkeästi, ja jos jokin sana tai säepari menisikin ohii suomalaisten korvien, tanssit kertovat yhtä selkeästi ja samalla kauniin runollisesti kaiken. Eestin balladit ottaa valtaansa, ihastuttaa, lumoo.

Ei ihme, että suomalainen musiikkiväki salissa vastasi eestiläiseen esitykseen laulamalla spontaanisti äänissä "Kuule kuinka soitto kaikuu, Väinön kanteleesta raukuu..." Harvoin tämä Suomen laulu on ollut niin paikallaan kuin tässä eestiläis-suomalaisessa heimojuhlassa, jossa olimme myös omilla juurillamme. Tunsimme vanhassa eestiläisessä runolaulussa myös oman kansamme sydämen perussykkeen. Eestiläinen kansanrunous ja suomalainen kansanlaulu ovat ilmeisesti samaa sukujuurta.

Maaliskuun viimeisenä lauantaana vie Georg Ots jälleen kulttuurimatkoja Tallinnaan. Silloin esiintyvät suomalaisille Filharmonian kamarikuoro Tonu Kaljusten ja vanhan musiikin yhtye Hortus musicus Andres Mustosen johdolla.

PENTTI RITOLAHTI